

Sažetak

Vlatka Štimac Ljubas, LZ „Miroslav Krleža“, Zagreb, vlatka.stimac@lzmk.hr

UDK 81'373'374, izvorni znanstveni rad

<https://doi.org/10.22210/jezik.2025.72.26>

primljen 5. listopada 2023., prihvaćen za tisak 21. kolovoza 2024.

Croatian exonyms—on the way to e-lexicography

The article primarily analyses the topic of exonyms and Croatian exonyms from a lexicographic perspective. The previous catalogues of Croatian names for foreign toponyms are listed, as well as the criteria according to which they were processed, with the special emphasis on the publication Croatian exonyms I and II (*Hrvatski egzonomi I., II.*) of the Miroslav Krleža Institute of Lexicography, together with their online editions, where the basic perspective on exonyms is geographical. The possibilities of their descriptions from the linguistic-lexicographic starting point and the methods of their processing in (previous) general language dictionaries are presented. The aim of the paper is to examine the possibility of creating a dictionary of exonyms that would (possibly) include foreign proper names. This dictionary would only be partially preceded, or followed, by an online edition with one of its functions including users' participation in the constant monitoring of contemporary linguistic reality, the improvement, and supplementation of name lists and their processing.

Keywords: foreign toponyms, exonyms, lexicographic processing, language dictionary of Croatian exonyms

PITANJA I ODGOVORI

KAKO SE ČITA SLOVO X

Prije nekoliko godina dobili smo pismom pitanje našega čitatelja J. C. iz Čakovca. Zašto je pitanje čekalo nekoliko godina – jer je pitanja za Jezik mnogo, a prostora u Jeziku malo, pa odgovaramo kada što dođe na red.

Čitatelj nas pita: „Molim Vas možete li mi odgovoriti na pitanje: Kako se prema hrvatskome pravopisu treba čitati naziv festivala dokumentarnog filma ZagrebDox (ili ZAGREBDOX)? Ja mislim da je jedino ispravno “ZAGREBDOIKS”, a evo i zašto: ime očigledno nije napisano na hrvatskome jeziku, jer u našem slovopisu ne postoji slovo X (iks). Također mislim da nije ni tuđe ime

(tuđica) – ipak je to naziv hrvatskog festivala u Hrvatskoj, a i tada bi se tuđe slovo “X” trebao prilagoditi hrvatskome glasu i pisati (čitati) “Zagrebdoks”.

Pitanje zašto hrvatski festival u Republici Hrvatskoj nema ime na hrvatskome jeziku (nego nekakvo izmišljeno koje mene podsjeća na duh srpskohrvatskog jezika iz propale Jugoslavije) odvelo bi nas u sferu nagađanja i politike, ali me kao građevinara (dakle ne jezičnog stručnjaka) zanima zašto nitko od naših jezikoslovaca nije ukazao na iznesene činjenice?“

Hrvatski pravopisi bilježe slovo *x*, ali ne kao slovo hrvatske abecede. U Babić-Moguševu pravopisu na str. 14. piše ovako: „U pisanju stranih imena i riječi, a i u poje-

dinim granama znanosti upotrebljavaju se slova q Q (kve), w W (dvostruko ve), x X (iks) i y Y (ipsilon). U abecednom redu q dolazi iza p , a slova w , x , y redom kao što su ovdje navedena.“

Slovo x zove se *iks* (kao što se b zove *be*, c se zove *ce*), a kada je dio riječi izgovara se *ks*: *Xanax* čita se *Ksanaks*, *Alexandar* kao *Aleksandar*, *Benelux* kao *Beneluks*. Riječ je, dakako, o tuđim imenima; ona se pišu kao što se pišu iz jezika iz kojega dolaze, a ako je osobno ime, piše se onako kako je zapisano u rodnom listu. Tako se *Alex* čita kao *Aleks*, a *Alexandra* kao *Aleksandra*.

ZagrebDox čita se *ZagrebDoks*. Ako je x sám ili je dio polusloženice ili kratica, čita se kao *iks*: *x-noge*, *x-zrake*, *x-puta*, *XXL* čita se kao *iks-noge*, *iks-zrake*, *iks-puta*, *iks iks el*. Čitatelj pitatelj to naravno zna, ali želi nam skrenuti pozornost na nepotrebnu tuđicu.

Čitanje (izgovor pojedinih fonema koje bilježimo slovima) nije pravopisno pitanje, nego je pravogovorno, a pravogovorni priručnik koji bi u potpunosti odgovorio na sve naše govorne dvojbe i nedoumice – nemamo. Postoji potreban, koristan i izvrstan priručnik Naglasak u hrvatskome književnom jeziku Stjepana Vukušića i suradnika (2007.), ali kako mu i naslov kaže – riječ je o naglascima, a ne općenito o izgovoru.

Pravopis ne prati najnovije riječi i nazive u kojima je x (doista su neočekivane i brojne i trebalo bi dnevno dodavati primjere u pravopisni rječnik i dodavati pravila), primjerice, *Xperia XA*. Budući da je riječ o tuđici koja je zaštićeno ime, trebali bismo čitati najslbližije prema jeziku izvorniku, ali tako da je izgovor blizak i hrvatskom jeziku: *Iksperi(j)a Iks a* jer je taj izgovor najbliži hrvatskomu, a ne narušava razumijevanje. Za takve riječi i čitanje x u njima još nismo napisali pravopisno pravilo, ali malo je moguće da bi tko pročitao *Ksperi(j)a ks a*.

Poplava kineske tehnike naplavila nam je i *Xiaomi*. U *Xiaomiju* se, međutim, x ne će čitati kao *iks* ili *ks*, nego kao *š* pa se *Xiaomi* izgovara kao *Šaomi*. Taj je izgovor u nas i prihvaćen i proširen. I to naravno nije uopće pravopisno pitanje, nego je pravogovorno.

ZagrebDox Međunarodni je festival dokumentarnog filma koji će se sljedeće godine održati u Kaptol Boutique Cinema, Zagreb. *ZagrebDox* križanac je hrvatskog i engleskog u kojem je *Dox* izveden iz engleske riječi *documentary* (dokumentarac).

Kaptol Boutique Cinema – zašto? Zar to ne možemo reći našim jezikom? Zar ne postoji Zakon o trgovačkim društvima gdje se kaže u članku 20.: „Tvrтка trgovačkoga društva može sadržavati pojedine strane riječi drugih jezika ako one čine ime, odnosno tvrtku člana društva ili robni ili uslužni žig člana zaštićen u Republici Hrvatskoj, odnosno njegova društva registriranog u Republici Hrvatskoj, ili ako su uobičajene u hrvatskom jeziku, ili ako za njih nema odgovarajuće riječi u hrvatskom jeziku, ili ako se radi o riječima na mrtvom jeziku.“ Na žalost toga se Zakona, čini se, ne pridržavamo. Godine 2005. kada je pokrenut festival, nije bilo Zakona o hrvatskom jeziku, sada ga imamo. Članak 15. toga zakona kaže: „(2) U javnoj uporabi nazivi kulturnih, sportskih, zabavnih i stručnih manifestacija, znanstvenih konferencija, priredaba i objekata ističu se na hrvatskom jeziku, a u slučaju prijevoda na stranom jeziku hrvatska inačica ističe se na prvome mjestu.“ *ZagrebDox* kulturna je manifestacija, a *Kaptol Boutique Cinema* objekt je – trebalo bi biti izrečeno i hrvatskim jezikom. Ne samo riječ po riječ (*Boutique Cinema* – *butik kino? kinobutik?*), nego i rečenično – *Zagreb* i *Kaptol* u nazivima mogu opstati kao dio nehrvatske sintakse, hrvatski bismo upotrijebili pridjev, *zagrebački* i *kaptolski*. Osobito kada je riječ o *Zagreb film festivalu* – tu su potrebni pri-

djevi: *Zagrebački filmski festival*. U Kaptol Boutique Cinema svakako bi bilo bolje *Kaptolski kinobutik*, ali u *ZagrebDox* bilo bi dosta promijeniti samo dometak *dox*. Prema Filmskoj enciklopediji Leksikografskoga zavoda, hrvatska kratica za dokumentarni je *dokum.*, a prema Rječniku kratica (Babić, Fuchs, 2007.) kratica je *dok*.

I posljednji dio pitanja: „... zašto nitko od naših jezikoslovaca nije ukazao na iznesene činjenice?“ Jest, mnogo puta se u različitim jezičnim savjetima u različitim autora upozorava na nepotrebne tuđice, osobito angлизme. Najglasniji je u tome bio dugogodišnji urednik ovoga časopisa, Stjepan Babić. Pisao

je brojne savjete o upotrebi tuđica, pokrenuo je 1992. i natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ kojim je htio potaknuti u govornika osjećaj, znanje i potrebu da umjesto nepotrebnog anglizma upotrijebe svoju riječ. Osobito preporučujem njegovu knjigu, kada je riječ o nepotrebnim anglizmima, Hrvanja hrvatskoga s podnaslovom: *Hrvatski u koštacu sa srpskim i u klinču s engleskim* (ŠK, 2004.).

Sanda Ham

sham@ffos.hr

<https://doi.org/10.22210/jezik.2025.72.27>

OSVRTI

XVII. MEĐUNARODNI SLAVISTIČKI KONGRES

Parizu je od 25. do 30. kolovoza održan XVII. Međunarodni slavistički kongres. Sjedište kongresa bio je Centar Malesherbes Sveučilišta Sorbonne.

Međunarodni slavistički kongres (MSK) osnovan je u Pragu 1929., održava se svake pete godine i okuplja vodeće slaviste koji istražuju područja slavenskih jezika, književnosti i kulture. Do sada su mjesta održavanja bila: Prag (1929., 1968.), Varšava (1934., 1973.), Beograd (1939. – zbog 2. svjetskog rata nije održan, 2018.), Moskva (1958.), Sofija (1963., 1988.), Ljubljana i Zagreb (1978.), Kijev (1983.), Bratislava (1993.), Krakov (1998.), Ljubljana (2003.), Ohrid (2008.), Minsk (2013.). Ovogodišnji slavistički kongres u Parizu prvi je takav kongres koji je održan u nekoj neslavenskoj zemlji. Kongres je trebao biti održan 2023., ali je bio odgođen zbog ruske invazije na Ukrajinu.

U sklopu Kongresa pripremljena je izložba slavističkih knjižnih izdanja koja nakon izložbe ostaju poklon knjižnici Sveučilišta Sorbonne. Hrvatski slavistički odbor poslao je 172 naslova hrvatskih izdavača.

Organizacija Kongresa pripada Međunarodnom slavističkom odboru koji čine predstavnici 40 nacionalnih slavističkih odbora iz slavenskih i neslavenskih zemalja. Bile zemlje slavenske ili neslavenske, u njima postoje slavistička središta u kojima se proučava slavistika iz različitih aspekata. Anđela Frančić hrvatska je članica Međunarodnog slavističkog odbora, a na čelu Hrvatskog slavističkog odbora je Bernardina Petrović. Uz njih su na ovom kongresu velik dio posla obavili Marija Malnar Jurišić (tajnica) te članovi: Ivana Vidović Bolt i Davor Nikolić.

Uvodni govor održao je Guillaume Fiqueta, prorektor za međunarodne odnose na Sveučilištu Sorbonne, a plenarni izlagači bili su Boris Akounine, Giovanna Brogi, Georges Nivat i Aleksandar Loma. Glavne su sekcije usmjerene na: jezik; književnost,